

JÓZEF KLOCH

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Polska | Instytut Edukacji Medialnej
i Dziennikarstwa
ORCID: 0000-0002-7830-7745

Parafie online w Polsce w dobie pandemii COVID-19. Studium przypadku

ONLINE PARISHES IN POLAND DURING THE COVID-19 PANDEMIC:
A CASE STUDY

Summary

After the initial shock caused by the sanitary restrictions during the pandemic, parish communities quite quickly found their way into the digital pastoral realm. The creativity of the lay faithful and the clergy in this regard was extremely high. Sixteen categories of church-based online activities during the COVID-19 period can be identified: charity (including crowd-funding), theological research activities, evangelisation, funding (for missionary works, parishes, and other entities), information (news), catechesis/religion (school activities), culture, prayer, Masses and religious services, periodic pastoral meetings, pilgrimages, Holy Scripture, preparation for the sacraments, retreats, volunteering (including online management of real volunteering), and online management of Church entities. There were not many pastoral and liturgical guidelines from the Holy See or the Polish Bishops' Conference during the pandemic. However, the teaching of the popes or the Pontifical Council for Social Media on the Church's digital presence has been so abundant that the importance of the role that the Internet could and did play within the Church during the successive lockdowns cannot be doubted.

Keywords: COVID-19, pandemic, pastoral care, online parish, Church, Poland

Wstęp

Wspólnota Kościoła w Polsce, duchowni i świeccy, wykazała się znaczną kreatywnością w zastosowaniach internetu w codziennej misji w okresie pandemii COVID-19. Szereg rozwiązań było zupełnie nowatorskich, wprowadzane były

dynamicznie, zwłaszcza w okresach całkowitego lockdownu. Z konieczności komunikowanie się twarzą w twarz z dnia na dzień musiało zostać zastąpione komunikowaniem się cyfrowym i to w niespotykanej dotąd skali. Wspominając czas pandemii w kontekście duszpasterstwa, najczęściej mówi się o transmitowanych przez internet Mszach Świętych, nabożeństwach, rekolekcjach i koncertach, ale to jedynie część implementacji. Analizy wykazują znacznie szerszą absorpcję wprowadzania w życie parafii rozwiązań związanych z komunikacją cyfrową. Proroctwo okazały się słowa Benedykta XVI z 2013 roku na temat mediów społecznościowych: „stwarzają współczesnemu człowiekowi okazje do modlitwy, medytacji lub dzielenia się Słowem Bożym”¹.

1. Metodologia

Niniejszy artykuł dotyczy aktywności online w Polsce parafii w okresie od pierwszego lockdownu (w marcu 2020 r.) do znacznego złagodzenia obostrzeń sanitarnych w czerwcu 2021 roku. Oparty został na metodologii związanej z teologią mediów, a opracowanej przez ks. prof. dr. hab. Henryka Seweryniaka w 2010 roku². Z czterech proponowanych przez niego metod wykorzystane zostały metoda magisterialna oraz metoda pastoralna.

Pierwsza z nich opisuje przemiany kulturowe i media (internet, prasę, telewizję i in.) „z punktu widzenia dokumentów Kościoła oraz komentarzy i analiz teologicznych”³. Dotyczy zatem dyscypliny nauk teologicznych, ale zakłada też wiedzę o aktualnym stanie zastosowań mediów, zwłaszcza internetowych. Bez dobrej znajomości zagadnień informatycznych opis komunikacji cyfrowej parafii byłby błędny, co skutkowałoby „budowaniem teorii oderwanych od stanu faktycznego czy słabo wypełnionych życiem”⁴ bądź anachronicznych. Metoda pastoralna to druga procedura teologii mediów proponowana przez ks. Henryka Seweryniaka, a przydatna w niniejszym tekście. Zasadnicze zagadnienia analizowane w tym zakresie w odniesieniu do tematu „Kościół online” dotyczą głównie zastosowań internetu w pracy pastoralnej w czasie pandemii COVID-19.

1 Benedykt XVI, *Portale społecznościowe: bramy prawdy i wiary, nowe przestrzenie dla ewangelizacji*, 2013, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/messages/communications/documents/hf_ben-xvi_mes_20130124_47th-world-communications-day.html (dostęp: 27.05.2021).

2 H. Seweryniak, *Teologie na „progu domu”*, „Kultura – Media – Teologia” 1 (2010) 1, s. 9–22.

3 Tamże, s. 20–21.

4 Tamże, s. 20.

Metoda [pastoralna] „rozpracowuje – często ze znakomitym skutkiem – aspekty korzystania [...] z mediów” oraz „określa [jakie] wyzwania i szanse organizacyjne stoją przed Kościołem w związku z rewolucją cyfrową⁵.

Ksiądz H. Seweryniak podkreśla przy tym konieczność „dostrzegania wagi rozległego horyzontu kultury i mediów, znacznie przekraczającego kwestie praktyczne i techniczne”⁶. Należy stawiać „nie tylko pytanie *jak*, ale także *czy* i *dlaczego*”⁷.

Case study w odniesieniu do parafii ma za zadanie zaprezentować możliwości prowadzenia duszpasterstwa w warunkach pandemii⁸. W tym celu aktywność pastoralna Kościoła została skategoryzowana, by ukazać potencjał wspólnot – w tym także analizowanych w niniejszym artykule – wykorzystujących komunikację cyfrową w warunkach COVID-19. Baza wydarzeń dotyczących głównie aktywności online parafii w Polsce w czasie pandemii (ponad 1300 rekordów) stanowiła podstawę do wydzielenia szesnastu głównych aktywności – dotyczyły one następujących zagadnień⁹: 1) dobroczynność (w tym crowdfunding); 2) działalność naukowa w dziedzinie teologii; 3) ewangelizacja; 4) fundusze (dla dzieł misyjnych, parafii i innych podmiotów kościelnych); 5) wiadomości (newsy); 6) katecheza/religia (zajęcia szkolne); 7) kultura; 8) modlitwa; 9) Msze Święte i nabożeństwa; 10) okresowe spotkania duszpasterskie; 11) pielgrzymowanie; 12) Pismo Święte; 13) przygotowanie do sakramentów; 14) rekolekcje; 15) wolontariat (w tym zarządzanie online realnym wolontariatem); 16) zarządzanie online podmiotami kościelnymi. Na podstawie przytoczonych w artykule egzemplifikacji zostały określone aspekty korzystania z sieci przez parafie.

5 Tamże, s. 21.

6 Tamże.

7 Tamże.

8 Zob. także artykuł poświęcony studium przypadku transmisji Mszy Świętej w okresie pandemii: M. Szczepaniak, *Wiralizacja i wirtualizacja liturgii? Studium przypadku transmisji Mszy św. w czasie pandemii*, „Collectanea Theologica” 91 (2021) 1, s. 133–154.

9 Kategoryzacja została opracowana przez autora niniejszego artykułu, podobnie jak i baza danych, która utworzona została na podstawie analiz polskojęzycznych *social mediów* i stron internetowych. W wersji pierwotnej (na podstawie 480 wydarzeń) została po raz pierwszy zaprezentowana podczas wykładu monograficznego dla doktorantów na Wydziale Teologicznym UKSW w Warszawie w I semestrze roku akademickiego 2020/2021. W niniejszym artykule została ona udoskonalona na podstawie blisko trzykrotnie większej liczby danych. Baza obejmuje wydarzenia online w rzymskokatolickiej wspólnocie kościelnej we wskazanym wcześniej okresie (marzec 2020–czerwiec 2021).

2. Głos Kościoła instytucjonalnego

Gdy rozpoczął się czas COVID-19, zarówno Stolica Apostolska, jak i Kościoły partykularne oraz poszczególni biskupi opublikowali wiele wskazań odnośnie do duszpasterstwa, liturgii, dobroczynności itp.¹⁰ Papież Franciszek zauważył, że w pandemii, gdy sytuacja zmusza nas do zachowania wielu sanitarnych obostrzeń (izolacja, odstęp społeczny itp.), komunikacja cyfrowa daje szansę na kontakty poprzez mądre wykorzystanie mediów społecznościowych¹¹. Konferencja Episkopatu Polski w kilku miejscach zachęcała wiernych do korzystania z internetowych transmisji Mszy Świętej lub rekolekcji¹². W drugim „covidowym” komunikacie¹³, z marca 2020 roku, abp Stanisław Gądecki, przypominając o tym, że „osoby starsze i schorowane mogą pozostać w domach i stąd śledzić transmisje Mszy Świętych”, wymienia wśród środków społecznego przekazu emitujących Eucharystię m.in. TVP 1, Polskie Radio, Telewizję Trwam oraz TV Polonia. O korzystaniu w tym celu z sieci mówi wprost Zarządzenie nr 1/2020 Rady Stałej Konferencji Episkopatu Polski z dnia 12 marca 2020 roku. Po zarekomendowaniu „biskupom diecezjalnym udzielenia dyspensy od obowiązku niedzielnego uczestnictwa we Mszy Świętej” w odniesieniu do poszczególnych grup wiernych zarządzenie zachęca do „duchowej łączności ze wspólnotą Kościoła poprzez transmisje radiowe, telewizyjne lub internetowe”¹⁴. W kontekście zaś zawieszenia rekolekcji szkolnych organizowanych przez parafie członkowie Rady Stałej KEP proszą

10 *Dokumenty na czas epidemii koronawirusa*, <https://episkopat.pl/dokumenty-na-czas-epidemii-koronawirusa/> (dostęp: 19.06.2021); por. też np. opublikowane w archidiecezji katowickiej *Dokumenty w związku z epidemią koronawirusa*, <https://archidiecezjakatowicka.pl/koronawirus/> (dostęp: 28.08.2021); a także W. Skworc, *Duchowe przeżycie Wielkiego Tygodnia i Wielkanocy. Słowo pasterskie Arcybiskupa Katowickiego*, 3.04.2020, <https://archidiecezjakatowicka.pl/o-diecezji/aktualnosci/1205-duchowe-przezycie-wielkiego-tygodnia-i-wielkanocy> (dostęp: 29.08.2021).

11 Franciszek, „*Chodź i zobacz*” (J 1,46). *Komunikować, spotykając osoby, tam gdzie są, i takie, jakie są*, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/communications/documents/papa-francesco_20210123_messaggio-comunicazioni-sociali.html (dostęp: 29.06.2021).

12 Por. treść drugiej części ww. działu *Dokumenty na czas epidemii koronawirusa*, zawierającej akta KEP, <https://episkopat.pl/dokumenty-na-czas-epidemii-koronawirusa/> (dostęp: 19.06.2021).

13 S. Gądecki, *Komunikat Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski ws. zagrożenia koronawirusem*, 10.03.2020, <https://episkopat.pl/przewodniczacy-episkopatu-kosciol-stosuje-sie-do-zalecen-sluzb-sanitarnych-ws-koronawirusa-2/> (dostęp: 29.06.2021).

14 Rada Stała Konferencji Episkopatu Polski, Zarządzenie nr 1/2020, 12.03.2020, <https://episkopat.pl/zarzadzenie-nr-1-2020-rady-stalej-konferencji-episkopatu-polski-z-dnia-12-marca-2020-r/> (dostęp: 29.06.2021). Dyspensy, o których mowa w zarządzeniu, zostały zniesione jednocześnie we wszystkich diecezjach w Polsce od 20 czerwca 2021 r. Zob. Konferencja Episkopatu Polski, *Komunikat z 389. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski*, <https://>

„środki społecznego przekazu oraz duchownych o propozycje rekolekcji w Internecie, które w ten sposób mogą być przeżywane w domu”¹⁵. Z kolei List pasterski biskupów polskich na Tydzień Wychowania w 2020 roku, poświęcony potrzebie więzi w sytuacji pandemii, zwraca uwagę na media społecznościowe, które okazały się „nieocenioną pomocą w praktykowaniu wiary [...]”¹⁶. Streaming i *social media* pozwoliły na m.in. zachowanie łączności duszpasterzy z parafianami, transmitowanie Mszy Świętej, wspólną modlitwę czy udział w rekolekcjach, korzystanie z wartościowych homilii i filmów o tematyce religijnej¹⁷.

2.1. Aktywność duchownych i katolików świeckich w sieci

Z cytowanych dokumentów wynika, jak niewielka była liczba bezpośrednich wskazań co do aktywności wspólnoty kościelnej w internecie w okresie pandemii. Należy jednak wziąć pod uwagę i wcześniejsze nauczanie Kościoła na temat roli i zadań duchownych oraz świeckich w sieci – jest ono obszerne i zachowało aktualność¹⁸. Wszelkie zalecenia sprzed pandemii nie straciły na znaczeniu, nawet przeciwnie – w warunkach lockdownów zyskały i przypomniały zastosowania internetu w Kościele. Wiele idei z trzydziestu lat nauczania na ten temat okazało się wręcz proroczych, a inne zyskały nowe znaczenie podczas narodowych kwarantann. Nade wszystko papieskie orędzia na Dzień Środków Społecznego Przekazu i dokumenty Rady ds. Środków Społecznego Przekazu zawierają wiele wskazówek dla duchownych i świeckich katolików. Są one możliwe do zastosowania także w specyficznym czasie pandemii i lockdownów, wpływających na styl zachowań i aktywności wspólnot kościelnych w poszczególnych krajach. Wśród tych wielu dokumentów warto wymienić zwłaszcza dwa opracowania, wydane przez wspomnianą Papieską Radę w 2002 roku, oraz orędzie pióra Benedykta XVI z 2010 roku.

episkopat.pl/komunikat-z-389-zebrania-plenarnego-konferencji-episkopatu-polski (dostęp: 29.06.2021).

15 Tamże.

16 Konferencja Episkopatu Polski, *Budujmy więzi! List pasterski z okazji X Tygodnia Wychowania w Polsce*, 28.08.2020, <https://tydzienwychowania.pl/wp-content/uploads/2020/09/tw2020-List-Pasterski.pdf> (dostęp: 28.07.2021).

17 Tamże.

18 Obszerny zbiór nauczania na ten temat (z wprowadzeniami), wraz z nigdzie wcześniej niepublikowanymi pozycjami, w tłumaczeniu na język polski zob. *Internet i Kościół*, red. J. Kloch, Warszawa 2011 [dalej: IiK], s. 16–240. Zob. też papieskie orędzia na Dzień Środków Społecznego Przekazu z lat 2012–2021 autorstwa Benedykta XVI, <https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/messages/communications.index.html>; a także autorstwa Franciszka, <https://www.vatican.va/content/francesco/en/messages/communications.index.html>.

Nieco zapomniane opracowania *Kościół a Internet* oraz *Etyka Internetu*¹⁹, opublikowane w 2002 roku, stanowią zbiór podstawowych wskazań i wniosków w odniesieniu do różnych grup w Kościele:

- a) hierarchów kościelnych: „zobowiązani są wykorzystywać cały potencjał «ery komputerów», [...] by przyniósł chwałę Ojcu”;
- b) duszpasterzy i świeckich pracowników pastoralnych: „powinni posiadać wykształcenie medialne, obejmujące Internet, łącznie z jego wykorzystaniem we własnej pracy”;
- c) wychowawców, katechetów, naukowców: mają oni pilny obowiązek kształcenia twórców i odbiorców przekazu społecznego w dziedzinie mediów, zarządzania i etyki, powinni też badać te zagadnienia w katolickich uczelniach wyższych;
- d) rodziców: ich fundamentalnym obowiązkiem jest pomaganie „dzieciom, by stały się krytycznymi, odpowiedzialnymi użytkownikami Internetu, nie uzależniły się od niego”;
- e) i nade wszystko ludzi młodych: „dobre korzystanie z Internetu może pomóc w przygotowaniu ich do odpowiedzialności” tak w społeczeństwie, jak i w Kościele, ale „nie stanie się to jednak automatycznie” – czasem trzeba nawet „pójść pod prąd”²⁰.

We realiach pandemii COVID-19 jakże aktualnie brzmi fundamentalna uwaga Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu sprzed blisko dwudziestu lat – „odsuwanie się z lękiem od technologii [internetu] jest nie do zaakceptowania, biorąc pod uwagę tak wiele pozytywnych możliwości Internetu”²¹. Z kolei zadania duchownych w Kościele online określił Benedykt XVI w orędziu opublikowanym w Roku Kapłańskim (2010), są nimi:

- a) korzystanie z sieci w głoszeniu słowa Bożego (stosowanie internetu jest pozbawione cechy fakultatywności – jest obowiązkiem);
- b) księży w świecie cyfrowym mają odgrywać rolę animatorów wspólnot i zawsze mają pozostawać wierni Ewangelii;
- c) w ewangelizacji i katechezie winni stosować środki komunikacji cyfrowej²².

Odnosząc słowa z papieskiego orędzia do pandemii w 2020 i 2021 roku, można stwierdzić, że „wraz z upowszechnianiem się nowych technologii obowiązek

19 Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet*, IiK, s. 28–44; też, *Etyka Internetu*, IiK, s. 46–62.

20 Wszystkie cytaty w niniejszym akapicie za: Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet*, IiK, s. 39–43.

21 Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet*, IiK, s. 40.

22 Por. Benedykt XVI, *Kapłan i duszpasterstwo w świecie cyfrowym: nowe media w służbie Słowa*, 2010, IiK, s. 82–87.

głoszenia nie tylko wzrasta, ale staje się coraz bardziej naglący²³. Nie chodzi przy tym o to, by postrzegać sieć „jako terytorium, które trzeba zająć”, ale by „w mądry sposób wykorzystać te wyjątkowe możliwości, jakie daje współczesna komunikacja”²⁴.

Sytuacja, w jakiej przyszło Kościołowi kontynuować swoją misję ze względu na państwowe zarządzenia sanitarne związane z COVID-19²⁵, wymagała od duchownych i wiernych świeckich wielorakiej kreatywności oraz dostosowania własnego myślenia i praktyki do pracy w warunkach pandemii, biorąc pod uwagę także ochronę danych osobowych.

2.2. Kościelny inspektor ochrony danych o transmisjach z kościołów

W kontekście norm rozporządzenia o ochronie danych osobowych (RODO) ks. Piotr Kroczek²⁶ zwrócił uwagę na istotne zagadnienia związane z transmisjami Mszy Świętej w internecie²⁷. Kiedy internetowe transmisje mszy i nabożeństw stały się bardzo popularne, kościelny inspektor ochrony danych na początku 2021 roku przesłał w okólniku do wszystkich diecezji wskazania odnośnie do modelowej praktyki w tym zakresie:

- a) należy oznaczyć kościół czy kaplicę, że są monitorowane (np. piktogramami), a przed Mszą Świętą (nabożeństwem) trzeba poinformować wiernych o transmitowaniu jej bądź nagrywaniu;
- b) w czasie transmisji lub nagrywania Mszy Świętej czy nabożeństw „zasadniczo trzeba unikać pokazywania wizerunków wiernych w takich szczególnych sytuacjach, jak np. przyjmowanie Komunii Świętej”.

KIOD radzi, by kamera podczas transmisji była skierowana wyłącznie na celebrynsa. Podkreśla też, by preferować transmisje w czasie rzeczywistym (*live*

23 Tamże, s. 84.

24 Tamże, s. 87.

25 „Bezprecedensowym potraktowaniem Kościoła przez państwo” określił abp S. Gądecki wprowadzane jednostronnie przez władze państwowe ograniczeń co do liczby wiernych w uczestniczeniu w Mszach Świętych w kościołach; stwierdził też, że wspólnota kościelna „została potraktowana gorzej niż przedsiębiorstwa handlowe – jako dziedzina niekonieczna do życia”. Zob. obszerny artykuł: S. Gądecki, *Duszpasterstwo po pandemii*, <https://www.ekai.pl/abp-stanislaw-gadecki-duszpasterstwo-po-pandemii/> (dostęp: 5.08.2021). Na temat relacji Państwo–Kościół w innych krajach europejskich w czasie pandemii COVID-19 zob. S. Rudenko, V. Turenko, *Specifics of State-Religious Relationships During Covid-19. Eastern Europe vs Western Europe*, „Occasional Papers on Religion in Eastern Europe” 41 (2021) 1, s. 14–30.

26 W strukturach Konferencji Episkopatu Polski pełni on funkcję kościelnego inspektora ochrony danych (KIOD).

27 P. Kroczek, *Okólnik dotyczący transmisji Mszy świętych w Internecie*, https://www.archidiecezja.wroc.pl/WD-komunikaty/20210115_2.pdf.

*streaming*²⁸) i jasno stwierdza, że „nie zaleca się umieszczania w Internecie do późniejszego odtworzenia nagrań całych Mszy Świątych”²⁹.

Osobna grupa zaleceń dotyczy kwestii związanych z prawami autorskimi:

- a) najlepszym rozwiązaniem co do transmisji jest stosowanie własnej infrastruktury informatycznej;
- b) przy teletransmisjach w sieci zastosowanie mogą mieć także prawo autorskie oraz przepisy dotyczące ochrony dóbr osobistych z Kodeksu cywilnego.

Kościelny inspektor ochrony danych, podsumowując uwagi na temat internetowych transmisji Mszy Świętej i nabożeństw, kategorycznie stwierdza:

[...] nigdy nie wolno bezprawnie naruszać prawa wiernych do ochrony własnej prywatności i należy uszanować chęć jej zachowania także podczas transmisji lub nagrywania Mszy świętych³⁰.

3. Kreatywność online: egzemplifikacje pastoralne

Według Jana Pawła II

Kościół w każdej epoce kontynuuje dzieło rozpoczęte w dniu Pięćdziesiątnicy, kiedy to apostołowie, napełnieni mocą Ducha Świętego, wyszli na ulice Jerozolimy, aby różnymi językami głosić Ewangelię Jezusa Chrystusa (por. Dz 2, 5-11)³¹.

Do ewangelizowanego obszaru Benedykt XVI włączył jeszcze jeden teren – „cyfrowy kontynent”, przestrzeń internetu³².

W czasie pandemii COVID-19 dzięki sieci mogła być kontynuowana znaczna część prac zawodowych; swoją misję mogły także pełnić wspólnoty kościelne, w tym parafie. Za pomocą mediów społecznościowych, komunikatorów oraz oprogramowania do wideokonferencji użytkownicy internetu mogli ze sobą rozmawiać, spotykać się, przekazywać informacje itp.

Życie religijne nie zamarło, proboszczowie i parafianie w wielu wypadkach włożyli spory wysiłek w rozbudowanie komunikacji online. Należy podkreślić,

28 *Streaming* (z ang. dosłownie: strumieniowanie) oznacza „udostępnianie filmów, muzyki, zdjęć czy innych danych, często w czasie rzeczywistym, przybierając wówczas formę tzw. live streamingu” (*Streaming. Co to jest i w jaki sposób działa?*, <https://www.money.pl/gospodarka/streaming-co-to-jest-i-w-jaki-sposob-dziala-6529576086820481a.html> [dostęp: 12.07.2021]).

29 P. Kroczek, *Okólnik dotyczący transmisji...*

30 Tamże.

31 Jan Paweł II, *Internet – nowe forum głoszenia Ewangelii* (2002), IiK, s. 23.

32 Benedykt XVI, *Nowe technologie, nowe relacje. Trzeba rozpowszechnić kulturę szacunku, dialogu i przyjaźni* (2009), IiK, s. 47.

że korzystać z łączności online w czasie COVID-19 łatwiej było tym wspólnotom, gdzie cyfrowe kontakty we wspomnianym zakresie istniały już wcześniej, a w okresie pandemii zostały bardziej ożywione. Kluczowym zagadnieniem religijnej *digital communication* nie był sprzęt i oprogramowanie, ale kreatywność i aktywność duchownych i wiernych – tak z miejskich, jak i z wiejskich parafii. Jedni i drudzy akcentowali – nawet w całkowitym lockdownie – że mieli kontakt jako parafianie z proboszczem i odwrotnie. Jako egzemplifikacje tych twierdzeń posłużą analizy komunikacji cyfrowej dwóch parafii.

3.1. Studium przypadku: mała wspólnota w górach

Tylko jedna kamera umieszczona w kościele znalazła wiele zastosowań w górskiej parafii na południu Polski³³. Uruchomiona dwa lata przed pandemią (sic!) służyła transmisjom Mszy Świętej i nabożeństw. Odbiorcami emisji były osoby chore i starsze. Im też świeccy szafarze w każdą niedzielę zanosili Komunię Świętą po Eucharystii transmitowanej z parafialnej świątyni. Charakterystyczną myśl wypowiedziała jedna z parafianek: „tyle lat chodziłam do kościoła, a teraz kościół przychodzi do mnie”³⁴. Gdy rozpoczęła się pandemia, przekazy Mszy Świętej z miejscowego kościoła okazały się wręcz niezbędne. Starsi, by móc korzystać z transmisji, zaczęli używać tabletek, smartfonów czy laptopów. Ich nauczycielami w tym zakresie byli najczęściej wnuczki i wnuczki.

Dynamizacja zastosowań pastoralnych przekazów z kościoła nastąpiła na początku pandemii i objęła: 1) katechezy dla dzieci miejscowej szkoły podstawowej (i to zanim ministerstwo edukacji systemowo rozwiązało problem nauczania zdalnego); 2) konkursy – na pytania zadane w czasie lekcji religii online uczniowie odpowiadali mailowo; 3) śluby, co było szczególnie cenne w czasie całkowitego lockdownu; 4) chrzty, pogrzeby, nabożeństwa i sakramentalia; 5) finał konkursu kolęd³⁵; 6) przekaz poprzez tabletkę (oprócz całej liturgii ze świątyni) obrzędów

33 Chodzi o parafię pw. Niepokalanego Serca Najświętszej Maryi Panny w Woli Piskulinek k. Łącka, (oprócz już wymienionej miejscowości obejmuje jeszcze Wolę Kosnową i Zagorzyn) w diecezji tarnowskiej. Licząca ok. 1700 wiernych wspólnota jest położona na wzniesieniach Beskidu Wyspowego. Od 2000 r. duszpasterzem tamtejszej parafii jest proboszcz ks. Grzegorz Skorupa. Stwierdził on: „Dzięki stronie internetowej, pisany ogłoszeniom, ale i dzięki transmisjom miałem stały kontakt z parafianami”. Cytat ten i następne (wiernych z tamtejszej parafii) za: G. Brożek, *Życie przez Internet*, „Tarnowski Gość Niedzielnny” 28 (2020), s. V.

34 G. Skorupa, *Wywiad* (archiwum prywatne autora).

35 Ta wieloletnia tradycja we wspomnianej parafii została podtrzymana także podczas pandemii. Krótkie ogłoszenie w portalu społecznościowym Facebook (i na stronie internetowej parafii): „Zaśpiewaj w domu, nagraj filmik i weź udział w konkursie” zaowocowało 86 zgłoszeniami. Warsztat uczestników oceniło jury złożone ze studentów wyższych szkół muzycznych

Wielkiej Soboty sprzed kościoła (poświęcenie ognia i paschału itp.) oraz – także za pośrednictwem tabletu – majowych krótkich koncertów pieśni maryjnych wykonywanych wieczorem przez trębaczy miejscowej orkiestry³⁶.

Umożliwienie kontaktu online z własną świątynią parafialną spotkało się z bardzo pozytywnym przyjęciem ze strony wiernych; cyfrowa komunikacja pozwoliła nawet na zgromadzenie niemałych funduszy z przeznaczeniem na granitowe schody wiodące do nowego kościoła. Ewenementem w tej parafii, liczącej około 1700 osób (ok. 400 gospodarstw domowych), było odbieranie przekazu wielkopiątkowych obrzędów aż na 902 urządzeniach³⁷. Wierni nie poprzestali zresztą na transmisji – „po jej zakończeniu przyjeżdżali do kościoła się pomodlić”³⁸.

W owej górskiej parafii w czasie pandemii prym wiodły nade wszystko transmisje Mszy Świętej, ale kamera internetowa w kościele znalazła jednak więcej zastosowań. Miejscowy duszpasterz często zwracał się w stronę kamery na początku Eucharystii, w czasie kazania czy podczas ogłoszeń parafialnych, co potęgowało wrażenie kontaktu twarzą w twarz z parafianami. Swoją rolę odegrali też uczniowie miejscowej szkoły podstawowej, którzy edukowali informacyjnie osoby starsze. Z kolei dorośli dbali o atmosferę jak w kościele podczas streamingowych transmisji Mszy Świętej – w domach panowała wówczas atmosfera modlitwy. O taki właśnie nastrój apelował w swoim artykule ks. Andrzej Draguła, zaznaczając jednocześnie, że „zachowanie odbiorcy podczas transmisji liturgii zależy będzie od jego osobistej wrażliwości, a także od medium, z którego korzystamy”³⁹.

pochodzących z okolicznych miejscowości, pod przewodnictwem Emilii Rucińskiej, studentki klasy skrzypiec gdańskiej Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki. Po Mszy Świętej 26 grudnia 2020 roku 10 finalistów zaśpiewało kolędy, co także było transmitowane online z kościoła. Źródło: G. Skorupa, *Wywiad...*

- 36 Taką możliwość daje system multimedialny pod nazwą „Serafin”. Zasadniczo służy on wyświetlaniu na ekranie tekstów pieśni, ale daje też sposobność do prezentacji filmów, np. ze święceń kapłańskich prymicjanta przed jego pierwszą Mszą Świętą w parafii, czy słynnego już challenge abp. Grzegorza Rysia wykonującego kolędę. Zob. Abp Ryś, *A wczora z wieczora*, #OrszakWŁodzi Challenge, <https://www.youtube.com/watch?v=TnTFEUv9SyI> (dostęp: 10.07.2021).
- 37 Dane według profilu parafii z Google Analytics: <https://analytics.google.com/analytics/web> (dostęp: 14.04.2020).
- 38 G. Brożek, *Życie przez Internet...*, świadectwo kościelnego Romana Myjaka.
- 39 A. Draguła, *Modlitwa, nie „oglądanie”*. Instrukcja obsługi transmisji Mszy świętej, <https://wiesz.pl/2020/03/14/chodzi-o-modlitwe-a-nie-ogladanie-instrukcja-obslugi-transmisji-mszy-swietej/> (dostęp: 12.07.2020); zob. tenże, *Eucharystia zmediatyzowana. Teologiczno-pastoralna interpretacja transmisji Mszy Świętej w radiu i telewizji*, Zielona Góra 2009; W. Bartocha, *Liturgia „zmediatyzowana” w świetle Dyrektorium Konferencji Episkopatu Polski w sprawie celebracji Mszy świętej transmitowanej przez telewizję*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 28 (2019) 4,

3.2. Studium przypadku: parafia na Śląsku

Możliwości liczniejszej, miejskiej wspólnoty parafialnej św. Maksymiliana Kolbe w Tychach⁴⁰ są większe niż opisanej wcześniej. W obydwu natomiast przypadkach liderami i pomysłodawcami obecności online parafii byli proboszczowie, co warto podkreślić.

Główna strona internetowa tyskiej wspólnoty pod adresem mkolbe.pl zwracała uwagę już w początkach pandemii – nie tylko apelem o modlitwę za chorych na COVID-19, ale także stale aktualizowanymi wówczas imionami parafian dotkniętych koronawirusem. Członkowie tej parafii nie tylko prosili, ale i dziękowali Bogu za wyzdrowienie konkretnych osób, do czego wzywała zachęta umieszczona także na internetowej witrynie. Więzy wspólnotowe w parafii wspierane były w czasie pandemii, za pomocą mediów społecznościowych⁴¹ – zwłaszcza Facebooka i YouTube’a. Wraz z parafialną stroną internetową stanowiły one główny kanał informacyjno-formacyjny, tak bardzo potrzebny w okresie lockdownów, zwłaszcza wówczas, gdy w świątyni na Eucharystii mogła przebywać garstka osób.

Na stronie internetowej parafii oraz w serwisie społecznościowym Facebook już 16 marca 2020 roku⁴² ukazała się zwięzła, dwustronicowa *Farorzowa instrukcja do komunii duchowej* z poleceniem, by „wersję elektroniczną lub drukowaną udostępniać komu się da”⁴³. W ślad za nią trzy dni później opublikowane zostały

s. 55–69; M. Makuła, *Transmisje Mszy świętych w live streamingu w Internecie. Analiza możliwości, postulaty i propozycje*, „Seminare” 1 (2019) 40, s. 37–49.

40 Parafia ta powstała w 1986 r., liczy ok. 4 tys. wiernych. Jej proboszczem od 2019 r. jest ks. dr Grzegorz Strzelczyk, a wikariuszem ks. Bogusław Noworyta. Obydwaj duszpasterze w październiku 2019 r., a zatem przed pandemią COVID-19, zdecydowali o założeniu i redagowaniu profili parafialnych w mediach społecznościowych. Zob. G. Strzelczyk, *Wywiad...*

41 Fanpage parafii na Facebooku: <https://www.facebook.com/KolbeTychy>; grupa parafialna dla wszystkich parafian: <https://www.facebook.com/groups/2327077047607078/>; profil parafii na Twitterze: https://twitter.com/M_Kolbe_Tychy; wideo parafii w serwisie Youtube: <https://www.youtube.com/channel/UC74ar8Abl7K-7S9I6F-EIkQ>; nagrania audio w serwisie Soundcloud: <https://soundcloud.com/user-661371931>; profil oazy na Instagramie https://www.instagram.com/oaza_spod_lasu_prywatnie (grupa zamknięta).

42 Był to dzień ogłoszenia całkowitego zamknięcia szkół; 20 marca 2020 r. wprowadzony został stan epidemii. Pięć dni później nastąpiły ograniczenia w przemieszczaniu się. Od początku kwietnia 2020 r. wprowadzone zostały dalsze ograniczenia, m.in. w kościołach – niezależnie od ich wielkości – mogło przebywać jedynie pięć osób (oprócz celebransy i liturgicznej służby ołtarza). Zob. *Kalendarium początków pandemii w Polsce*, <https://koronawirusunas.pl/> (dostęp: 18.07.2021). W takich warunkach przeżywana była Wielkanoc, która w 2020 r. przychodziła 12 kwietnia.

43 G. Strzelczyk, *Farorzowa instrukcja do komunii duchowej*, http://mkolbe.pl/assets/files/Komunia_duchowa.pdf (dostęp: 3.05.2021).

kolejne wskazówki dla wiernych Kościoła pozostających w domu⁴⁴ – odnośnie do żalu doskonałego⁴⁵, a następnie wśród plików PDF można było znaleźć przydatną dla rodzin *Domową liturgię pojednania, Błogosławieństwo stołu przed uroczystym posiłkiem w niedzielę Zmartwychwstania Pańskiego* oraz *Modlitwy w języku polskim ujednolicone przez Konferencję Episkopatu Polski – tekst integralny*, a nawet – do zapoznania się i przemyślenia – instrukcję *Nawrócenie duszpasterskie wspólnoty parafialnej w służbie misji ewangelizacyjnej Kościoła* autorstwa watykańskiej Kongregacji ds. Duchowieństwa. Dla proboszcza – teologa i wykładowcy w jednej osobie⁴⁶ – internet stanowił możliwość docierania z nauczaniem do parafian, gdy musieli oni przebywać w domach.

Duszpasterze i wierni tyskiej parafii wykorzystywali stronę internetową i social media, by informować się wzajemnie o potrzebie pomocy sąsiadom, gromadzeniu funduszy na cele kultu religijnego oraz na dzieła dobroczynne (do obsługi darowizn służyły dwa osobne kody QR) i o organizowaniu zbiórki środków czystości, nowym numerze miesięcznika biuletynu informacyjnego parafii itp. Jeśli ktokolwiek wiedział o kimś, kto znalazł się w potrzebie, ogłaszał to w sieci, by można było temu wspólnie zaradzić.

W 2020 roku jesienią było wiadomo, że może nie odbyć się wizyta kolędowa w zwyczajnej formie. Dlatego już 4 listopada (sic!) księża informowali wiernych o innej niż dotąd postaci kolędy – jako rewizycie parafian u duszpasterzy „na farze” (względnie za pomocą łączności online), a nie w domach parafian. Precyzyjnie rozpisany grafik „rewizyty” kolędowej od 27 grudnia do 31 stycznia – z podziałem na godziny i przypisanych im mieszkańców domów – opublikowany został w pliku PDF na parafialnej stronie internetowej⁴⁷.

44 Na temat swego rodzaju powrotu do korzeni Kościoła domowego zob.: J.C.G. Corpuz, Ph.J. Sarmiento, *Goingback to basics. Experiencing Domus ecclesiae (House Church) in the celebration of the liturgy during COVID-19*, „Practical Theology” 14 (2020) 1–2, s. 110–122.

45 G. Strzelczyk, *Farorzowa instrukcja do żalu doskonałego*, <http://mkolbe.pl/assets/files/al-doskonay.pdf> (dostęp: 3.05.2021).

46 Studiował w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym w Katowicach i na Wydziale Teologicznym w Lugano. Doktoryzował się na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie w marcu 2004 r. Pracownik Uniwersytetu Śląskiego od roku akademickiego 2004/2005 (Wydział Teologiczny); adiunkt Katedry Teologii Dogmatycznej i Duchowości. Zob. hasła *Grzegorz Strzelczyk* pod adresami: <https://ab.us.edu.pl/emp?id=56233&view=P>; https://pl.wikipedia.org/wiki/Grzegorz_Strzelczyk oraz na blogu <http://strzelczyk.edu.pl/początek/o-mnie-i-o-tej-stronie,186> (dostęp: 3.07.2021).

47 *Rewizyta kolędowa 2021*, http://mkolbe.pl/assets/files/2021_Rewizyta_koldowa_2021.pdf (dostęp: 4.07.2021).

Proboszcz, aktywny od lat w internecie⁴⁸, w okresie pandemii na swoim profilu facebookowym kilka razy dziennie przekazywał refleksje związane z tekstem Ewangelii z danego dnia, krótkie przypomnienia czy informacje⁴⁹. Czynił to z wielką regularnością, która jest ceniona przez internautów. Pierwszy post publikuje zawsze bardzo wcześnie, już kilkanaście minut po godzinie czwartej rano, a w ciągu dnia pisze ich zwykle jeszcze kilka. Choć stopniowo były luzowane ograniczenia sanitarne, jeśli chodzi o obecność wiernych w kościele, ks. Strzelczyk kontynuował cyfrową komunikację z parafianami. Pamiętał o nich także w czasie służbowych podróży⁵⁰. „Farorz” chętnie i często posługiwał się humorem – w cyklu postów „A tymczasem...” pojawiła się m.in. fotografia pizzy upieczonej przez proboszcza, papierki po słodyczach odkryte przy okazji montowania w kościele nowego konfesjonau czy obietnica porcji farorzowej karpatki dla ochotników po skończonym wspólnym myciu okien w kościele i salkach. Proboszczowskie posty na Facebooku zawierają też promocję kultury – zachęca on do obejrzenia online występu parafianki, młodej kompozytorki i pianistki, informuje o rekolekcjach, dniach modlitwy, pisze o zbiorce plastikowych nakrętek w przedśionku plebanii czy o wysokości kolekty z niedziel i świąt oraz porusza wiele innych tematów. Zagadnienia religijne przeplatają się z życiem codziennym, tworząc codzienną narrację i budując stałą komunikację z parafianami⁵¹.

Osobnym sposobem komunikacji online i elementem duszpasterstwa w parafii św. Maksymiliana Kolbe w Tychach są treści w serwisie społecznościowym YouTube. I w tym wypadku profil parafialny został założony przed pandemią – w październiku 2019 roku⁵². Materiały przeznaczone dla dzieci i młodzieży przygotowywał wikariusz, ks. Bogusław Noworyta⁵³, a pozostałe – ks. Grzegorz Strzelczyk, proboszcz, który w dziedzinie nagrywania i opracowywania plików filmowych był mentorem dla wikarego.

48 Od 2012 r. redaguje blog pod adresem <http://strzelczyk.edu.pl/>; profile w serwisach społecznościowych <https://www.facebook.com/grzstrz> oraz https://twitter.com/G_Strzelczyk.

49 Jeśli inaczej nie podano, cytowane przykłady pochodzą z facebookowego profilu: <https://www.facebook.com/grzstrz> z okresu od marca 2020 r. do lutego 2021 r.

50 Post z 23 września 2020 r., <https://www.facebook.com/grzstrz> (dostęp: 4.07.2021).

51 Fakty zaczerpnięte z postów zamieszczanych na Facebooku, ale także z: G. Strzelczyk, Wywiad (archiwum prywatne autora).

52 Kanał „Parafia św. Maksymiliana Kolbe – Tychy”, <https://www.youtube.com/channel/UC74ar8Abl7K-7S9I6F-EIkQ/videos> (dostęp: 5.07.2021).

53 Przejawem jego wcześniej aktywności w sieci jest m.in. redagowany przez niego blog pt. „Ewangelia w Internecie”, wikaryspodlasu.blogspot.com (dostęp: 5.07.2021). Swoją profil w serwisie społecznościowym blogger założył w listopadzie 2015 r.

Aktywność duchownych z tyskiej parafii w serwisie YouTube w okresie pandemii jest znacząca – pod koniec czerwca 2021 roku liczba nagranych filmów zbliżała się do 200 klipów, wśród których można wyróżnić:

- a) krótkie formy (kilkuminutowe): zaproszenia do obejrzenia cykli filmów (dotyczących rekolekcji, kręgu biblijnego, wydarzeń w parafii itp.); informacje z życia parafii; homilie dla dzieci; prezentacja parafialnej oazy; materiał na zbiórki ministrantów online; krąg biblijny;
- b) dłuższe formy (do kilkunastu minut) pełny zapis koncertów (kolęd), kazań pasyjnych oraz niedzielnych, wielkopostnych rekolekcji szkolnych w roku 2020 i 2021, katechez wprowadzających do liturgii Wielkiego Tygodnia;
- c) transmisje streamingowe: Mszy Świętej, nabożeństw, adoracji Najświętszego Sakramentu⁵⁴.

Sprzęt ks. Strzelczyka⁵⁵ służy do przygotowywania form filmowych; z czasem w jednym z pomieszczeń powstało studio filmowe (Nearthewoods Pictures)⁵⁶. W ten sposób w ewangelizowaniu w czasie pandemii obok słowa pojawił się także i film. Zmiana stylu duszpasterstwa w parafii była odpowiedzią duchownych na ograniczenie kontaktu z wiernymi. Każdy z pojedynczych klipów oraz serie filmów miały cel pastoralny: informowanie o wydarzeniach w parafii, wprowadzenie do liturgii danego okresu liturgicznego⁵⁷, komentowanie słów Pisma Świętego, a dopełnieniem niektórych – jak serii „Słowa na Papierze” – był wieczorny „Namiot Spotkania” z wystawieniem Najświętszego Sakramentu.

W czasie pandemii proboszcz i wikary z tyskiej parafii św. Maksymiliana Kolbe dzięki swej pracy oraz kreatywności zachowali łączność z wiernymi, a część duszpasterstwa prowadzili zdalnie przy zastosowaniu mediów społecznościowych i strony internetowej. Ten stan rzeczy podkreślali sami parafianie, akcentując, że

54 Kanał „Parafia św. Maksymiliana Kolbe – Tychy”...

55 Warto zaznaczyć, że ks. dr Grzegorz Strzelczyk ma średnie techniczne wykształcenie (elektronika informatyka), jest fotografem, a w latach 2004–2012 był kierownikiem Pracowni Komputerowej w Zakładzie Teologii Dogmatycznej Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego. Był także współzałożycielem kanału boska.tv, na którym można znaleźć jego vlog „Zatrzymane w kadrze”.

56 Parafialna wytwórnia filmowa powstała 4 kwietnia 2020 r., czyli niespełna trzy tygodnie po ogłoszeniu pierwszego lockdownu w Polsce. Zob. C. Antczak, *NeartheWoodsPictures Studio*, „Biuletyn Informacyjny Parafii św. Maksymiliana Marii Kolbe” 2 (2021), s. 6.

57 Taką rolę odegrało np. 21 filmów pt. *Roraty*, przygotowujących do uroczystości Bożego Narodzenia (2020), oraz „Katechezy Triduum Paschalnego” (2020). Zob. <https://www.youtube.com/channel/UC74ar8Abl7K-7S9I6F-EIkQ/playlists> (dostęp: 6.07.2021).

„nie stracili wspólnotowego kontaktu i nie odczuwali braku łączności z kościołem”⁵⁸.

Zakończenie

Pandemia COVID-19 spowodowała niespotykane dotąd zmiany w życiu społeczeństw oraz w funkcjonowaniu instytucji. Gwałtowność przemian dotknęła także wspólnoty religijne i to w niespotykanym dotąd zakresie, któremu nie dorównują nawet warunki wojen światowych. Ograniczenia w kontaktach w części zostały przezwyciężone cyfrową komunikacją. Określenie „online” zrobiło karierę także w środowisku Kościoła – znaczna część jego aktywności, podobnie jak innych środowisk, została przeniesiona do sieci.

Analiza bazy ponad 1300 wydarzeń online, jakie miały miejsce w kręgu Kościoła, pozwoliła wyodrębnić 16 kategorii tematycznych. Z kolei studium przypadków co do aktywności w sieci analizowanych w tym artykule wspólnot parafialnych w sieci wykazało zaistnienie wśród nich 12 rodzajów zdarzeń online – 8 wspólnych (gromadzenie funduszy, informowanie, katecheza/religia (zajęcia szkolne), kultura, modlitwa, Msze Święte i nabożeństwa, wolontariat, zarządzanie online podmiotami kościelnymi) oraz jeszcze 4 innych w parafii ze Śląska (dobroczynność, ewangelizacja, Pismo Święte, rekolekcje). Rozmach, tempo i dynamika działalności w sieciach społecznościowych i na stronie internetowej łączy się z doświadczeniem aktywnej obecności liderów parafii w czasie przed pandemią. Poziom duszpasterstwa, kreatywny dorobek duchownych i współdziałanie parafian jeszcze przed okresem COVID-19 owocował w porze lockdownów. Powyższe egzemplifikacje zaczerpnięte z obydwu wspólnot parafialnych ilustrują nie tylko tak naturalne dla Kościoła działania w przestrzeni cyfrowej, jak modlitwa, Eucharystia, nabożeństwa czy katechizowanie, ale także wolontariat, kulturę czy zarządzanie podmiotami kościelnymi. Nietypowym zjawiskiem w skali kraju dotyczącym funduszy parafialnych był ich stabilny stan w czasie pandemii w parafii na Śląsku czy sfinansowanie budowy granitowych schodów wiodących do kościoła w górskiej parafii w diecezji tarnowskiej. Te osobliwe wydarzenia należy łączyć m.in. z dobrym kontaktem proboszczów z parafianami.

Analiza liczby urządzeń odbierających transmisje Mszy Świętej i nabożeństw z kościołów parafialnych oraz liczby odsłon plików wideo w serwisie społecznościowym YouTube ukazują interesujące zjawisko – z duszpasterskich wysiłków duchownych i świeckich w Internecie korzystają nade wszystko parafianie danej

wspólnoty, tj. grupa, dla której jest przeznaczony ów przekaz⁵⁹. Wierni nie zostali pozostawieni samym sobie, dobry był przepływ informacji, wiele się działo nade wszystko w serwisach społecznościowych – ich dwustronna komunikacja dobrze służyła kontaktom parafian i duszpasterzy. Więzy wspólnotowe były podtrzymywane, dzięki social mediom. Warunkiem koniecznym tej sytuacji była współpraca i aktywność online księży i wiernych, którzy rozpracowali w warunkach pandemii praktyczne, techniczne i pastoralne aspekty korzystania w parafiach z internetu.

Transmisje online, media społecznościowe i witryny internetowe stały się absolutnie niezbędnymi elementami komunikacji cyfrowej w Kościele w okresie COVID-19, a sama *digital communication* była niemal warunkiem *sine qua non* funkcjonowania wspólnot religijnych w warunkach największych obostrzeń sanitarnych związanych z kolejnymi lockdownami. Z całą pewnością Benedykt XVI w 2013 roku nie przypuszczał nawet, jak prorocze siedem lat później okaza się jego słowa z orędzia na temat serwisów społecznościowych. To one „mogą umacniać poczucie rzeczywistej jedności z powszechną wspólnotą wierzących”⁶⁰ w sytuacjach odizolowania. Social media „ułatwiają dzielenie się bogactwem duchowym i liturgicznym”, stwarzają „okazje do modlitwy, medytacji lub dzielenia się Słowem Bożym”. Kreatywność duchownych i wiernych jako Kościoła online w czasie pandemii są najlepszą ilustracją cytowanych stwierdzeń papieża z Bawarii.

Bibliografia

- Antczak C., *NeartheWoodsPictures Studio*, „Biuletyn Informacyjny Parafii św. Maksymiliana Marii Kolbe” 2 (2021), s. 6–8.
- Bartocha W., *Liturgia „zmediatyzowana” w świetle Dyrektorium Konferencji Episkopatu Polski w sprawie celebracji Mszy świętej transmitowanej przez telewizję*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 28 (2019) 4, s. 55–69.
- Benedykt XVI, *Nowe technologie, nowe relacje. Trzeba rozpowszechniać kulturę szacunku, dialogu i przyjaźni*, 2009, w: *Internet i Kościół*, red. J. Kloch, Warszawa 2011, s. 70–75.

59 Por. liczby wyświetleń plików wideo w kanale parafii św. Maksymiliana Kolbe w Tychach w serwisie społecznościowym YouTube pod adresem <https://www.youtube.com/channel/UC74ar8Abl7K-7S9I6F-EIkQ YT> (dostęp z dn. 16.07.2021). Podobnie dzieje się w parafii Niepokalanego Serca Najświętszej Maryi Panny w Woli Piskulinej – o ile liczba urządzeń transmitujących przekazy z kościoła w czasie Wielkiego Tygodnia w 2020 r. (pełny lockdown) wynosiła od 589 do 902, o tyle w niedzielę lipca 2021 r. (złagodzone warunki sanitarne) z tej formy przekazu korzystało od 49 do 56 osób, co w przybliżeniu odpowiada liczbie chorych w parafii, do których w niedzielę zanoszona Komunia św. przez świeckich szafarzy (dane za: <https://analytics.google.com/analytics/web> [dostęp: 27.07.2021]).

60 Benedykt XVI, *Portale społecznościowe...*

- Benedykt XVI, *Kapłan i duszpasterstwo w świecie cyfrowym: nowe media w służbie Słowa*, 2010, w: *Internet i Kościół*, red. J. Kloch, Warszawa 2011, s. 82–87.
- Benedykt XVI, *Portale społecznościowe: bramy prawdy i wiary, nowe przestrzenie dla ewangelizacji*, 2013, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/messages/communications/docu-ments/hf_ben-xvi_mes_20130124_47th-world-communications-day.html (dostęp: 27.05.2021).
- Brożek G., *Życie przez Internet*, „Tarnowski Gość Niedzielny” 28 (2020), s. V.
- Corpuz J.C.G., Sarmiento Ph.J., *Going back to basics. Experiencing Domus ecclesiae (House Church) in the celebration of the liturgy during COVID-19*, „Practical Theology” 14 (2020) 1–2, s. 110–122.
- Dokumenty na czas epidemii koronawirusa*, <https://episkopat.pl/dokumenty-na-czas-epidemii-koronawirusa> (dostęp: 19.06.2021).
- Draguła A., *Eucharystia zmediatyzowana. Teologiczno-pastoralna interpretacja transmisji Mszy Świętej w radiu i telewizji*, Zielona Góra 2009.
- Draguła A., *Modlitwa, nie „oglądanie”. Instrukcja obsługi transmisji Mszy świętej*, <https://wiesz.pl/2020/03/14/chodzi-o-modlitwe-a-nie-ogladanie-instrukcja-obslugi-transmisji-mszy-swietej> (dostęp: 2.07.2021).
- Franciszek, „Chodź i zobacz” (J 1,46). *Komunikować, spotykając osoby, tam gdzie są, i takie, jakie są*, 2021, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/communications/documents/pa-pa-francesco_20210123_messaggio-comunicazioni-sociali.html (dostęp: 29.06.2021).
- Gądecki S., *Komunikat Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski ws. zagrożenia koronawirusem*, 10.03.2020, <https://episkopat.pl/przewodniczacy-episkopatu-kosciolstosuje-sie-do-zalecen-sluzb-sanitarnych-ws-koronawirusa-2/> (dostęp: 29.06.2021).
- Internet i Kościół*, red. J. Kloch, Warszawa 2011.
- Jan Paweł II, *Internet – nowe forum głoszenia Ewangelii*. 2002, w: *Internet i Kościół*, red. J. Kloch, Warszawa 2011, s. 22–27.
- Kalendarium początków pandemii w Polsce*, <https://koronawirusunas.pl> (dostęp: 3.07.2021).
- Konferencja Episkopatu Polski, *Komunikat z 389. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski*, <https://episkopat.pl/komunikat-z-389-zebrania-plenarnego-konferencji-episkopatu-polski> (dostęp: 29.06.2021).
- Konferencja Episkopatu Polski, *Budujmy więzi! List pasterski z okazji X Tygodnia Wychowania w Polsce*, 28.08.2020, <https://tydzienwychowania.pl/wp-content/uploads/2020/09/tw2020-List-Pasterski.pdf> (dostęp: 28.07.2021).
- Makuła M., *Transmisje Mszy świętych w live streamingu w Internecie. Analiza możliwości, postulaty i propozycje*, „Seminare” 1 (2019) 40, s. 37–49.

- Kroczek P., *Okólnik dotyczący transmisji Mszy świętych w Internecie*, https://www.archidiecezja.wroc.pl/WD-komunikaty/20210115_2.pdf (dostęp: 30.06.2021).
- Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Etyka Internetu*, w: *Internet i Kościół*, red. J. Kloch, Warszawa 2011, s. 46–62.
- Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet*, w: *Internet i Kościół*, red. J. Kloch, Warszawa 2011, s. 28–44.
- Rada Stała Konferencji Episkopatu Polski, *Zarządzenie nr 1/2020*, 12.03.2020, <https://episkopat.pl/zarzadzenie-nr-1-2020-rady-stalej-konferencji-episkopatu-polski-z-dnia-12-marca-2020-r/> (dostęp: 29.06.2021).
- Rudenko S., Turenko V., *Specifics of State-Religious Relationships During Covid-19. Eastern Europe vs Western Europe*, „Occasional Papers on Religion in Eastern Europe” 41 (2021) 1, s. 14–30.
- Seweryniak H., *Teologie na „progu domu”*, „Kultura – Media – Teologia” 1 (2010) 1, s. 9–22.
- Skorupa G., *Wywiad* (archiwum prywatne autora).
- Skworec W., *Duchowe przeżycie Wielkiego Tygodnia i Wielkanocy. Słowo pasterskie Arcybiskupa Katowickiego*, 3.04.2020, <https://archidiecezjakatowicka.pl/o-diecezji/aktualnosci/1205-duchowe-przezycie-wielkiego-tygodnia-i-wielkanocy> (dostęp: 29.08.2021).
- Strzelczyk G., *Farorzowa instrukcja do komunii duchowej*, http://mkolbe.pl/assets/files/Komunia_duchowa.pdf (dostęp: 3.07.2021).
- Strzelczyk G., *Farorzowa instrukcja do żalu doskonałego*, <http://mkolbe.pl/assets/files/al-doskonay.pdf> (dostęp: 3.07.2021).
- Strzelczyk G., *Wywiad* (archiwum prywatne autora).
- Szczepaniak M., *Wiralizacja i wirtualizacja liturgii? Studium przypadku transmisji Mszy św. w czasie pandemii*, „CollectaneaTheologica” 91 (2021) 1, s. 133–154.

PARAFIE ONLINE W POLSCE W DOBIE PANDEMII COVID-19. STUDIUM PRZYPADKU

Streszczenie

Wspólnoty parafialne w czasie pandemii po początkowym szoku spowodowanym ograniczeniami sanitarnymi dość szybko odnalazły się pod kątem pastoralnym w przestrzeni cyfrowej. Kreatywność wiernych świeckich i duchownych w tym zakresie była naprawdę duża. Można wydzielić szesnaście kategorii aktywności kościelnej online w okresie COVID-19. Są to: dobroczynność (w tym *crowdfunding*), działalność naukowa w dziedzinie teologii, ewangelizacja, fundusze (dla dzieł misyjnych, parafii i innych podmiotów), informacja (newsy),

katecheza/religia (zajęcia szkolne), kultura, modlitwa, Msze Święte i nabożeństwa, okresowe spotkania duszpasterskie, pielgrzymowanie, Pismo Święte, przygotowanie do sakramentów, rekolekcje, wolontariat (w tym zarządzanie online realnym wolontariatem), zarządzanie online podmiotami kościelnymi.

Wskazań duszpasterskich i liturgicznych Stolicy Apostolskiej czy Konferencji Episkopatu Polski, a dotyczących obecności w przestrzeni cyfrowej w okresie pandemii nie było wiele. Jednak nauczanie papieża czy Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu dotyczące obecności w przestrzeni cyfrowej było dotąd na tyle obfite, że nikt nie mógł mieć wątpliwości co do roli, jaką może odegrać i faktycznie odegrał internet w czasie kolejnych lockdownów, których Kościół, jeśli chodzi o zasady sanitarne, był jednym z podmiotów.

Słowa kluczowe: COVID-19, pandemia, duszpasterstwo, parafia online, Kościół, Polska

Nota autorska

Józef Kloch – duchowny rzymskokatolicki diecezji tarnowskiej. Od 35 lat analizuje zastosowania informatyki, w tym internetu, w misji Kościoła. Pracuje w Instytucie Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa w UKSW w Warszawie (od 2010 r.), wykładał w Instytucie Teologicznym w Tarnowie (1991–2011). W latach 2003–2015 był rzecznikiem Konferencji Episkopatu Polski; współtwórca portalu opoka.org.pl (1999) i założyciel strony episkopat.pl (2000); e-mail: j.kloch@uksw.edu.pl.

Cytowanie

Kloch J., *Parafie online w Polsce w dobie pandemii COVID-19. Studium przypadku*, „Colloquia Theologica Ottoniana” 37 (2021), s. 95–113. DOI: 10.18276/cto.2021.37-06.